

Šiame numery:

Vilniaus universiteto metus pradėdant. Pasikalbėjimas su inž. Jurgiu Gimbutu, perduodant Lituanistikos instituto pirmininkavimą naujam pirmininkui. Palikęs neišdildomą įspūdį. Adomas Varnas pasakoja. Vertingas tautosakos ir senosios literatūros vadovėlis. Simono Stanevičiaus odė "Šlovė žemaičių". Didelė auka gyvenimo grožiui. Nauji leidiniai.

Kertinė Parastė

Vilniaus universiteto metus pradėdant

Mačiau Vilnių šaukų miestą, Seną mokslų gyvenimą, Nuo žemaičių beapėstą. Ir jų tikrą eutarimą.

Šlovė visus sujudino Gera tėviškei daryti, Ir, ką amžiai pagadinio, Čėsas yra sutaisyti

Simonas Stanevičius

Pradėdami Vilniaus universiteto 400-tuosius metus, grįžtame į tuos laikus, kai Vilniaus universitetas gyveno tragiškų laikų išvakarėse. Įdomus yra to laikotarpio liudininkas, vieno šio universiteto studento eilėraštis "Šlovė žemaičių". Jo autorius yra Simonas Stanevičius (1799-1848). Šiame eilėrašty krinta į akis tai, kad jame nėra jokio liūdesio ar rezignacijos. Eilėrašties alsuoja veiklos polėkis, o ne nusivylimo dvasia. Jis ne elegija, bet odė.

Mes savo mąstymą apie Vilniaus universitetą dažnai pradame pradedimo dvasioje: šis universitetas buvo svetimųjų, ne mūsų; jis buvo atšlijęs nuo lietuvių tautos; jo mokslai buvo ne mūsų; jo lotynų ir vėliau lenkų kalba darė šį mokslo židinį mums nesavą. Ne tokios yra Simono Stanevičiaus nuotaikos. Jis, kaip ir mes, džiaugiasi sena Vilniaus universiteto garbe, aptardamas jį kaip "seną mokslų gyvenimą", tačiau tokį gyvenimą, kuris yra "žemaičių apėstas". Ir reikia manyti, kad šis žemaičių "apėdima" poetas supranta ne vien tik kaip jo laikotarpio reiškinį, bet kaip visų šimtmečių reiškinį.

Šalia savo entuziazmo poetas žino, kad amžiai šiame universitete daug dalykų yra pagadinę. Tačiau pastikėdamas savo veiklia dvasia, jis kviečia taisyti "ką amžiai pagadinio." Jis žino, kad pasaulis jau buvo susitaikęs su mintimi, jog lietuvių tauta yra praradusi save, užsimiršusi, kas ji yra.

Šis eilėrašties buvo parašytas 1823 metais, išleistas Vilniuje 1829 metais. Tai buvo išvakarės

1831 metų sukilimo, kuris pakirto ir Vilniaus universiteto egzistenciją. Eilėrašties tačiau pranašauja ne grėsmę, bet prisikėlimą. Jis žino, žemaičių garbė ir kalba atgijo, ir kad ta garbė "visus sujudino gera tėviškei daryti". Tarp lietuvių pasklido tarpusavio meilė, ir lietuvis pasijuto lietuviu esanč. Trumpais žodžiais paminėjęs keletą didžiųjų kuni-gaikiškių, poetas palaipsniui ugdo savo veiklos polėkį, pradėdant išsivadavimą iš priešų ir baigiant nepaprastu įvykiu šiaurėje, sušvitimu tokios šviesos, kuri nuplieskė visus Lietuvos pašalius. Deja, kaip daugelio pranašysčių išpildymui, taip ir šios, reikėjo kur kas daugiau laiko. Ir pats poetas geresnių laikų jau nesulaukė. Jam teko išgyventi tik nepasisekusio sukilimo pasekmes. Bet jo pranašauta šviesa nušvito, nepraėjus nė šimtui metų, Lietuvos nepriklausomybė. Teisus dėl to yra Maironis, kai jis savo poemoje "Tarp skausmų ir garbės rašo: "Idėjos, jei didžios, nemiršta kaip žmonės, jos tveria per amžius ilgus..." Tačiau vien laiko slinkties idėjų gyvybei išlaikyti nepakanka. Joms reikia žmonių pastangų. Dėl to Maironis savo posmą baigia: "Bet (idėjos) neina kaip saulė, ramiai be karionės; tai audra, ką mėtė žaibus" (5 giesmės pradžia).

Simonas Stanevičius buvo ne tik pranašas, bet ir aktyvus veikėjas. Šiame jo eilėrašty yra užuominų, kad Vilniaus universitete buvo ir žemaičių studentų organizacija, o ne vien filomatų ir filaretų, kalbėję lenkiškai. Viena šių organizacijų yra išugdžiusi didįjį Lietuvos kuni-gaikištijos entuziastą, rašiusį lenkiškai, Adomą Mickevičių. Kai kuriuos šio Simono Stanevičiaus eilėraščių pasakymus, sudėjus juos greta ir paėmus veikliame šio kūrinio fone, galima įtarti, kad autorius čia kalba apie buvusią žemaičių studentų organi-

(Nukelta 2 psl.)

LITUANISTIKOS INSTITUTO VADOVYBEI KEIČIANTIS

Pokalbis su inž. Jurgiu Gimbutu, perduodant Lituanistikos instituto vadovavimą naujam pirmininkui

Kai šiuo metu išeivijoje mūsų visuomenėje bauginančiai prasišviečia įvairūs nesutarimai, kai grumiasi tarpusavyje dėl tuščio nieko arba tik dėl išvaizduotos garbės bei pirmavimo, tai lituanistikos mokslų žmonės savo organizacijoje tvarkosi kultūringai ir demokratiškai, vienas kitą suprasdami, vienas kitą respektuodami, kūrybinėmis nuotakomis ir savo darbu galbūt labiausiai išprasmindami šiandieninę išeiviją. Čia turima minty Lituanistikos instituto veikla ir jo narių pozityvus kūrybinis, bet ne ardomasis nusiteikimas.

Su naujais metais pasikeitė ir Lituanistikos instituto vadovybė. Šia proga užkalbiname daug širdies Institutan įdėjusį buvusį jo pirmininką inž. dr. Jurgį Gimbutą, teiraudamiesi aplamai apie Lituanistikos instituto struktūrą, veiklą ir ateities planus.

— Dėl ko dabar keičiama LI vadovybė?

— Pasibaigė trejų metų statutinis laikas. Buvau išrinktas pirmininku 1972 metų gruodžio mėn. ir vėl perrinktas po trejų metų. Vicepirmininkas Simas Sužiedėlis išstėjo taip pat šešerius metus. Kiti prezidiumo nariai 1973 metais buvo: Vladas Kulbokas, dr. Tomas Remeikis ir dr. Aleksandras Plateris, o 1976-78 metais: dr. Ina Užgiriienė, dr. Romas Misiūnas ir Vincas Trumpa. Skyrių vedėjai renkami ir kartais

perrenkami trejiems metams, tik jų kadencija nesutampa su prezidiumo.

— Kas bus naujajame Instituto prezidiume?

— Pirmininku išrinktas Rimvydas Šilbajoris iš Columbus, Ohio. Kiti keturi dar nepasiskirstė pareigomis: Ilona Maziliauskienė iš Montrelio, Janina Rėklaitienė iš Chicago, Julius Slavėnas iš Buffalo, N.Y. ir iš dabartinio prezidiumo R. Misiūnas iš Williamstown, Mass. Jie visi daktarai, universitetų ar kolegijų profesoriai. Rinkimai atlikti korespondenciniu būdu. Balsavo 65 proc. visų LI narių. Naujasis prezidiumas perėmė pareigas nuo sausio pradžios.

— Girdėti, kad išrinkta nauja Instituto narių. Kas jie?

— Taip, gruodžio mėnesį Instituto taryba atliko narių rinkimus, balsavo visi 13-ka. Naujieji nariai yra: istorikai dr. David Fainhauz, dr. Saulius Sužiedėlis ir kun. Vincas Valkavičius; literatai Violeta Kelertienė, Tomas Venclova ir dr. Jonas Zdanys; psichologai daktarai Vytautas J. Bieliauskas ir Romualdas Kriaučiūnas. Įrašytas į sąrašus praėjusiais metais išrinktas psichologas dr. Algis Norvilas.

Pagal statutą ir 28 metų praktika, LI nariai renkami slaptu balsavimu, dviem trečdaliais tei-

Inž. dr. Jurgis Gimbutas, pirmininkavęs Lituanistikos institutui 1972-1978 metų laikotarpyje.

giamų balsų. Ne visi kandidatai surenka tiek balsų, bet šį kartą praėjo visi. Kandidatus parenka ir pristato Instituto skyrių vedėjai. Tvarkomės kitiškai, kaip kitos draugijos: negalime priimti pasisiūlančių įstoti ar įsirašyti nariais, o tik pakviečiam išrinktuosius.

— Kaip kito Instituto narių sudėtis per pastaruosius 6 metus?

— 1973 metais buvo 68 nariai, iš jų 56 proc. jaunesni, kaip 65 metų, moką nario mokesť. Dabar turim 120 narių, iš jų 69 proc. jaunesni kaip 65 metų. Šiek tiek atjaunėjome, bet brangia kaina: mirtis pasiėmė net 12 vyresnio amžiaus narių. Jų tarpe nuostojome žymių lituanistų, buvusių Lietuvos universitetų profesorų: Antano Vasio, Prano Skaržiaus, Leonardo Dambriūno, Alfredo Senn'o ir taip neseniai Jono Puzino.

— Kas reikšmingesnio atlikta jūsų kadencijoje?

— Instituto veikla reikšėsi dvejopai: suvažiavimais ir lituanistinėmis knygomis. Instituto suvažiavimų buvo trys, kas dveji metai, visada lietuvių visuomeninėse patalpose, su paskaitomis lietuvių kalba. Tuose trijuose suvažiavimuose 50 LI narių skaitė 69 paskaitas ir dar turėjome kelis svečius prelegentus. Suvažiavimuose dalyvaudavo apie vienas trečdalis Instituto narių. Suvažiavimai būna atviri lietuvių visuomenei.

Išleisdome 6 knygas. Lituanistikos Darbų II tomą redagavo dr. Vincas Maciūnas, o tris suvažiavimų darbų tomus redagavo iš eilės dr. ai R. Šilbajoris, B. Ma-

čiūka ir J. Rėklaitienė. Penkerių metų išeivijos bibliografijos 300 puslapių tomą parašė Povilas Gaučys, redagavo Jonas Dainauskas ir T. Remeikis. Vyskupo Motiejaus Valančiaus šimtmetinė sukaktį atžymėjome, išleisdami jau nebeįdomios kun. Antano Alekso 1923 metais Klaipėdoje išleistos knygos antrą laidą su V. Trumpos įvadu ir J. Dainausko dokumentų priedais. Tos knygos mecenatas buvo dr. Mykolas Morkūnas. Jo spaustuvėje Chicagoje spausdinome visas knygas, išskyrus Lit. Darbų III tomą.

— Iš kur gavote lėšų tiek knygų išleisti?

— Ne iš 10 dolerių metinio nario mokesčio. Nebuvom pavel-dėję kapitalo iš praeities. Gelbėjo daugiausia lietuvių fondas, šiek tiek Liet. Bendr. Kultūros taryba (tada pirm. buvo Anatolijus Kairys), Devenų fondas (prof. Vaclo Biržiškos knygai), — reikėjo nemaža tūkstančių dolerių, kurių dalis grįžta, parduodant knygas. Tad suvažiavimų darbus išleisdome be subsidijų. Dar gavome tūkstantinę iš Vy-dūno Jaunimo fondo Lietuvos istorijai rašyti. Šia proga ačiū visiems mecenatams ir kun. dr. Prunskui už pirmąją tūkstantinę lituanistikos premiją, kuri teko dr. V. Maciūnui 1977 metais.

— Minėjote Biržiškos knygą, o jos dar nematėm? Kas dar rengiama spaudai?

— Vaclovo Biržiškos knyga apie studentus iš Lietuvos užsienio universitetuose XIV - XVIII amžiuje jau renkama spaustu-vėje. Be to, spaustuvėje baigiamas

Lituanistikos Darbų IV-sis tomas, redaguotas to paties Vinco Maciūno. Rašomos keturios svarbios knygos, kurias išleis Lituanistikos institutas. Tris finansuoja Lietuvių fondas: tai akademinė Lietuvos istorija, rašoma aštuonių istorikų; Lietuvių literatūros istorija anglų kalba, rašoma A. Vaičiulaičio ir V. Maciūno; išeivijos bibliografija nuo 1975 metų — rašo P. Gaučys. Dar neturim mecenato kitai prof. Vaclovo Biržiškos knygai: lietuvių išeivių spaudos bibliografijai anglų kalba, "American-Lithuanian Press, 1875-1910". Tą komplikuoja rankraščių tikrina ir redaguoja Stasė Vaskelienė.

— Kodėl Lituanistikos Institutas nepasireiškia Amerikos universitetuose ir angliškai kalbančioje visuomenėje?

— Dėl to, kad tą jau sėkmingai atlieka AABS — Baltų mokslinių studijų draugija, o joje dirba ir lituanistai — tie patys LI nariai. Būtų nereikalingas dublikavimas, jei ir LI vykdytų savo suvažiavimus universitetuose anglų kalba. AABS yra gausesnė ir turtingesnė tokiai veiklai, o LI yra reikalingas lietuvių visuomenei, ką įrodo gausus atsilankymas į mūsų suvažiavimų paskaitas ir pusėtinai gausus Instituto leidinių pirkimas. Jei jau LI tikslas yra ugdyti lituanistikos mokslus išeivijoje, tai dalis to uždavinio yra perduoti to ugdymo ir kūrybos rezultatus savai lietuvių kalbai. Tada labai aktualu jaunesniesiems mokslininkams, kurie gal ir neturėtų kitokių progų paskaityti savo specialybės paskaitų lietuviškai. Tai paties siekia ir mūsų Mokslo ir kultūros simpoziumai, kurių dalį sudarydavo LI suvažiavimai.

— Ar tai neturite jokio ryšio su kitataučiais mokslininkais?

— Kaipgi — juk ir mūsų narių yra nelietuvių bent šeši, o galėtų jų būti ir daugiau. LI leidiniai perduodami ar dovanojami mokslinėms bibliotekoms šiame ir kituose kontinentuose. Ins-titutas įregistruotas keliuose mokslinių organizacijų kataloguose. Pirmininko arba Illinois Iga-liotinio adresais gauname laišku iš kitataučių mokslininkų ir šiaip jau žmonių, įieškančių bibliografinių ar kitokių informacijų. Man teko atsakyti, arba nukreipti skyrių vedėjams gal po dešimtį tokių laišku kasmet. Keli tarptautiniai knygynai užsisako mūsų leidinių. Amerikos ir Europos. Žinoma, šitokius ryšius reikia plėsti.

— Skaitėme apie sekantį LI suvažiavimą New Yorke. Kokia jo programa?

— VII-sis Instituto suvažiavimas įvyks 1979 metų gegužės m. 26-28 d. Brooklyne, N.Y. lietuvių Kultūros židinyje. Paminėsime Vilniaus universiteto 400 metų sukaktį. Jau susitarta su šiais paskaitininkais: Simu Sužiedėliu, Vincu Trumpa, Stase Vaskelie-ne; dr. ais St. Goštautu, Juozu Jakštu, Ramūnu Kondratu, Vincu Maciūnu, Jonu Račkausku.

(Nukelta 2 psl.)

Prof. dr. Rimvydas Šilbajoris, naujasis Lituanistikos instituto pirmininkas.

Palikęs neišdildomą ispūdį

A. RUBIKAS

1. Kai po Pauliaus VI mirties kardinolai susirinko naujo popiežiaus rinkti, jie buvo atsidūrę prieš nelengvą uždavinį: koks asmuo turėtų Bažnyčiai vadovauti šiuo metu?

Jie išrinko popiežių, kuris nesutiko sėsti į sostą. Jie išrinko popiežių, kuris nešė naują stilių Bažnyčiai: nebūti Viešpatiu, o kitų tarnu. Tai buvo anot italų: uno stile di servizio. Jie išrinko popiežių, kuris atsisakė „karūnuotis“ ir iškilmes atėjo pėsčias. Jis nesidavė nešamas Egipto faraonų pavyzdžiui. Tik vėliau, sužinojęs, kad žmonės jį nori ir iš tolo matyti, popiežius nusileisdavo ir lipdavo ant nešamos kėdės. O pati didžiausia sensacija: jie išrinko popiežių, kuris sugebėjo įsypotis, — nežiūrint taip mėgiamų kalbų apie Bažnyčios „griuvimą“. Jie išrinko popiežių su besišypsančiu veidu.

Tas šypsnyš pagavo milijonus. Tas šypsnyš davė naujos vilties ir drąsos. Pasirodė, kad žmonės ilgisi žmonių, kurie ne tik apie Evangeliją kalbėtų, bet ir Evangelijos dvasią apie save skleistų. — Evangelijos, kuri vis dėlto reiškia Linksmają Naujieną! — žmonėms, nuolatinių katastrofų varginamiems.

Šypsnyš žavė, — kai jis nėra nuoduotas, kai jis nėra suvaidintas, kai jis nėra kaukė, o besišypsančios širdies ženklas. Žmonių su faraonų ir su sfinksų veidais žmonės šiaip jau turi gana. Žmonės ilgisi veido, kuris jiems sako, kad, nežiūrint tiekios prieštarpų, karų, neteisėjų, apgaulių, melų ir smurtų pasauly, krikščionys vis dėlto gali įsypotis, nes Evangelija, nes Linksmaji Naujiena yra jų pergalės garantas.

Kodėl žmonės popiežiaus šypsniui parodė tiek dėmesio? Gal todėl, kad nuoširdaus šypsno šiandien reikia su žiburiu įieškoti.

2

Po popiežiaus mirties laikraščiuose pasirodė žinia, kad jis miręs, skaitydamas (visiems žinoma) dvasinės literatūros knygą apie Kristaus sekimą. Taigi popiežius būtų miręs ramiai, vaka-

re, dienos rūpesčius ir šalį pastūmęs, dvasiniam skaitymui susikaupęs, medituodamas. Taip jį rytą užtikęs jo kapelionas su knyga „Kristaus sekimas“ rankoje. Kas nors tą žinią laikraščiams padavė.

Tačiau antroji, vėl laikraščiuose pasklidusi žinia jau sakė, kad jį užtikęs visai ne jo kapelionas, o jo šeimininkė, nesulaukusi popiežiaus anksti rytą įprastinėje vietoje, ir kad miręs popiežius rankoje laikė visai ne aną maldingą knygą, o eilę svarbių dokumentų, protokolų, ir kad popiežiaus bendradarbiai dėl Pauliaus VI ilgos ligos uždelstose bylose reikalavę greito sprendimo, kurį Jonui Pauliui I, ir darba dar neištraukusiam, buvę nelengva daryti (tuo jis jau buvo skundęsis), — ir kad kai kam nepatikusio net naujoji popiežiaus laiky-

na. Laikraščiai, aišku, dės visas žinias. Jų ir pareiga išsamiai, abipusiai informuoti savo skaitytojus. Bet ką tur daryti elniniai tikintieji? Kurios žinios jiems gali pasitiktėti? Juk popiežius yra ir jį popiežius. Popiežius jiems nėra koks pašalinis asmuo, kurio likimas ir sąlygos, kuriose dirba, galėtų būti ir nesvarbios, ypač popiežiaus, kuris buvo juos prašęs jam padėti bent malda.

Kad įtampų gali būti ir pačiose aukščiausiose viršūnėse, tai nieko nuostabaus, nes jų yra būvę jau net ir Viešpaties laikais. Štai evangelijos pasakoja, kaip kartą Viešpaties su savo mokiniams keliaujant į Kafarnaumą, pastarieji susiginčijo, „kuris iš jų didžiausias“ (Morkaus 9,34), ir kaip kartą Zebediejaus sūnų motina, norėdama jų vieną pasodinti Viešpaties kairėje, o kitą dešinėje, bandė klausimą spręsti protekijos būdu, aišku, išsukdama kitų dešimties mokinių pyktį (Mato, 20,24). Šių faktų evangelistai visai nesistengė užnuoti, laikydamiesi paties Viešpaties duotos direktyvos: „Jūs sakykite: 'Taip', jei taip. 'Ne', jei ne. (Mato, 5,37). Tiesa yra gerbtina visada, — ir tada, kai ji yra rašoma mažąja raide; kai tiek netiesios yra skelbiama pasaulėje.

3

Kalbėdamas kardinolams, po-

Dailininkui
Adomui Varnui
100 metų

Dailininkui Adomui Varnui, gyvenančiam Chicagoje, 8. m. sausio mėn. 1 d. sušijo 100 metų. Gerbiamas jubilatas yra, galima sakyti, M. K. Čiurlionio mūsų dailininkų kartos amžininkas ir individualiosios naujųjų laikų lietuvių dailės veteranas. Sukakties proga čia pateikiame dailininko Adomo Varno portretą, pieštą šimtmetinės sukakties išvakarėse. Portretą nupiešė dail.

Vladas Mekėnas, gyvenantis Australijoje ir ten garbantis portretistas. Šiuo metu dailininkas yra atvykęs Amerikon. Svečiuodamasis Chicagoje, pabuvojo ir pas Adomą Varną, kur turėjo progos padaryti šį portretą, vaizduojantį dail. Adomą Varną, glustelėjusį popiežio polsiui. Greta jo žmona — Marija Kuraitytė-Varnienė. Nuotr. V. Noreikos

Pokalbis su inž. dr. J. Gimbutu

(Atkelta iš 1 psl.)

Temas paskelbsime kitą kartą.

Būsimasis suvažiavimas, kaip ir ankstesnieji, rėmiamas L.B. krašto valdybos. Dalį programos suorganizuosim kartu su L.B. Kultūros taryba (pirm. Al. Radzius). Jau buvo rašyta apie suvažiavimo tautos komiteta.

— Jei turėtumėt dar metus kitus laiko, ką norėtumėt atlikti Institute?

— Kas nespėta ar nepajėgta atlikti per 6 metus, kažin ar be-

kiu, kad man padėsite savo malda. Tai buvo popiežius, kuris savo kuklumu, savo nuolankumu, savo nuoširdžiu paprastumu su-žavėjo (per tokį trumpą laiką) net ir nuo Bažnyčios atokiausio žmogus. Tai buvo popiežius, sušviesęs meteoru. Tegu to žmogus istorijos zenite ir labai trumpai pasirodo, jie palieka neišdildomą ispūdį.

pagelbėtų dar metai kiti. Reikalinga atlikti štai kas:

a) Paspirtinti ir išplėsti jau išspausdintų knygų platinimą bibliotekoms ir publikai. Reikia daugiau pagalbos LI leidyklos direktoriui dr. Remekui.

b) Rūpestingiau pasižvalgyti priaugusių lietuvių ir išrinkti juos narius — kandidatus, o vėliau jau tikraisiais nariais.

c) Kartu su Lietuvių Bendruomenė realizuoti centrinio lietuvių archyvo sumanymą. Pagrindą turim: Č. Grincevičiaus vadovaujamą PLB archyvą Chicagoje, tik reikia daugiau patalpų ir lėšų viską sukataloguoti.

d) Padėti P.L.B. valdybai įkurti lietuviškos mokslo centrą universitete, kaip buvo dr. Šilbajorio pasiūlyta Toronto suvažiavime. LI nesutels kapitalo, bet galėtų sutelkti mokslinį personalą ir studentų.

— Prieš metus, užbaigiant III-įjį Mokslo ir kūrybos simpoziumą,

ma, jūs, daktare, kalbėjote apie reikalingą parengti specialų veiklą, liečiant lietuvišką išsivystymą. Ar kas nors padaryta tuo reikalu?

— Nieko nepadaryta, tik pasiteirauta kitų 25 lietuvių nuomonės. I tuos laiškus atsakė tik 14. Iš jų sumanymui pritarė ir sutinka talkininkauti šeši, nepri-tarė trys ir abejoja, ar iš to kas gera išeitų — penki. Tai tik pradžia. Aš manau, kad veikalas, susumuojas lietuviškos mokslo darbų išsivystymą po II pas. karo yra reikalingas. Enciklopedijose tie dalykai yra išbarstyti ir nesiekia paskutiniųjų metų. Tereikia suregistruoti ir pačius jaunuosius lietuviškus su jų pradiniais darbais. Tarybineje Lietuvoje mūsų darbai oficialiai ignoruojami, o iš tikrųjų rimtai vertinami. Turime vilti, kad dėl to darbo bus susitarta su naujuoju prezidentu ir bus rastos kvalifikuotas redaktoriaus autoritams sukviešti ir viską suderinti. Norėčiau suriš-ti tokio leidinio parengimą su Vilniaus universiteto 400 metų su-žaidimais. Nors darba pradėti.

Kertinė paraštė

(Atkelta iš 1 psl.)

zacija Vilniaus universitete. Štai jis sako, kad žemaičių šlovė prisikėlė viename jų surinkime. Ir ta „šlovė visus sujungino gera tėvikei daryti“.

Literatūros kritikas dr. V. Maciūnas šį Stanevičiaus eilėraštį yra pavadinęs „entuziastinga tautos gyvatos giesme“. (Pal. Pr. Naujokaitis „Lietuvių literatūros istorija“ I, 207 psl.). Pradedant Vilniaus universiteto sukaktuvinius metus, šis eilėraštis yra skatinimas ir mums paklausti savęs jo žodžiais: ar mes esame pajėgūs taisyti tai, ką amžiai pagadinome? Ar sena Vilniaus universiteto garbė neišstengs mūsų pabudinti veiklai, kaip ji pabudino Simoną Stanevičių ir jo draugus? Vilniaus universiteto garbė yra didelė. Bet labai didelė garbė reikalauja ir labai didelio tos garbės nešėjo. Kartais labai didelė garbė žmogui būna per didelė, ir jis neišstengia jos pakelti, palikdamas ją kitiems.

Ar mes įstengsime būti verti Vilniaus universiteto garbės, tai yra klausimas, kuris kyla, Stanevičiaus žodžiais betariant, vi-soms senoms lietuvių giminėms, kurios „pražuvime sveikos liko“. Lietuvių Katalikų mokslo akademija, šių metų rudenį, Darbo dienos savaitgalį, ruošia Chicagoje Vilniaus universiteto 400 metų sukakties minėjimą, kviesdama kalbėtojus net iš tolimų kraštų. Ji yra susirūpinusi, ar lietuviška visuomenė parems šį minėjimą savo domesiu ir aukomis. Ar šimtabalsis garsas, lekdamas ir skelbdamas apie lietuvių tautos pajėgumą „gera tėviškei daryti“, bus pateisintas? V. Bgd.

P. S. Čia komentuojamos Simono Stanevičiaus odės „Šlovės žemaičių“ visas tekstas spausdinamas įprastinėje poezijos kerteje 3-čiame puslapyje.

— Jūsų baigiamasis žodis?

— Ačiū Instituto pareigūnams ir nariams už puikų kooperavimą, be kurio nieko nebūtume nuveikę. Ačiū lietuviškajai spaudai, visada skyrusiai pakankamai dėmesio Lietuviškos institutui. Ypač redaktoriui Bradūniui, ke-liais atvejais užleidusiam ištisus kultūrinio „Draugo“ puslapius Institutui pareigūnų pasisakymams.

Sėkmės naujam pirmininkui profesorui Šilbajoriui ir jo prezidiumo nariams.

Šimto metų gyvenimas

Neatruška Vytauto Mažello

Dailininkas Adomas Varnas pasakoja

JUOZAS PRUNSKIS

(Tęsinys iš praėjusio šeštadienio)

Susidarė daugiau paveiklų, pridėjus žmuidzinavičiaus, Šimonio, Dubeneckienės, Varno, Šileikos ir kitų darbus. Tada buvo paskirtas dail. Ign. Šlapelis Čiurlionio galerijos direktoriumi. Antrasis direktorius buvo Sklerius, o pagaliau, P. Galaunei esant direktorium, pastačius rūmus, paveikslai buvo perkelti į Čiurlionio vardo galeriją; iki to laiko paveikslai gulėjo Memo kūrėjų draugi-

jos patalpoje. Ten kambarys buvo drėgnokas. Bijojome, kad nepakenktų paveikslams, tai stengdavomės patalpą apkūrenti. Direktoriaus pareiga buvo prižiūrėti, kad sargas reikiamai kambarį apšildytų. Idomu, kad sargas buvo iš Amerikos grįžęs lietuvis Banėnas. Direktoriaus pristatydavo sąskaitas ryšium su paveiklų tvarkymu, o lėšas gavome iš švietimo ministerijos.

Apie himną, trispalvę, Vytį

Dar 1898 metais dr. Vincas Kudirka „Varpo“ 6 n-ry pirmą kartą išspausdino dabartinę Lietuvos himną „Lietuva, tėvyne mūsų“.

Šis kūrinys pirmą kartą buvo viešai choro sugiedotas 1905 m. birželio 6 d. Vilniaus miesto teatre, vadovaujant muz. M. Petrauskui. Bet dar turėjo praeiti apšiai metų, kol šis kūrinys tapo apšauktas tautos himnu.

Tų laikų žmogus prof. Adomas Varnas pasakoja, kad visi gana greit pripažino, jog šios giesmės žodžiai yra labai svarūs, giliai prasmingi, tinkami himnui. Tik buvo balsų, pageidavimų spaudoje ir pasitarimuose, kad reiktų nors posmą to kūrinio kaip nors sujungti su Dievu. Tačiau tie pageidavimai tebuvo tik tokio noro, ilgėjimosi pareiškimai, nors ir labai patūs. Norėta arba kurį posmą pakeisti, ar naują pridėti, bet nebuvo konkrečių tekstų pasiūlymų. Pagaliau nenorėta keisti nė dr. V. Kudirkos redakcijos, tai taip ir įsisteisėjo dabartinis himno tekstas.

— Man atrodo, kad Lietuvos himną pirmą kartą išgirdau Petrapily, kai gyvenau kartu su K. Būga ir A. Voldemaru, — pasakojo Ad. Varnas. — Tada mes rūpinomės visokiais vaidinimais ir sekdavome naujus tekstus, naujas dainas. Pats „Varpas“ irgi ateidavo į Petrapilį.

— Su Petru Rimša, su dail. Adalbertu Staneika visi trys mes, — pasakojo prof. Adomas Varnas, — 1905 m. perėjome Lietuvą nuo Suvalkų per Jurbarką, Tilžę ir Palangą; per Žemaitiją, Joniškį, Panevėžį pasiekėme Vilnių. Keliavome norėdami pažinti Lietuvą ir patirti, kiek yra palankumo kurti lietu-

vių dailės draugiją. Pasiekę Naumiestį, nuėjome prie V. Kudirkos kapo ir matėme, kaip rusų buvo sunaikintas jo antkapys iškaltais Lietuvos himno posmais „Tegul saulė Lietuvos...“

— Rusų persekiojamas 1903 m. turėjau bėgti į užsienį, — pasakojo prof. A. Varnas. Kai 1913 m. pabaigoj vėl gyvenau Vilniuje, lietuvių parengimuose jau gana plačiai buvo giedama „Lietuva, tėvyne mūsų...“ Petrapily 1916-1917 metais jau mes giedodavome šią giesmę kaip himną.

Voroneže teko pergyventi revoliucinį laikotarpį. Reikėjo būti atsargiam ir baimintis. Bet jau tenai himnas buvo taipgi giedamas. Bet gal įspūdingiausiai man himnas skambėjo tai karo muziejuje, vakarais nuleidžiant vėliavas. Verkiau tada ne kartą, — pasakojo Ad. Varnas. — Ir kai mūsų pirmąją operą Kaune statė, buvo sugiedotas Lietuvos himnas. Buvo tada atvykęs ir J. Jablonakis. Kaip šiandien girdžiu jo pro ašaras ištartus žodžius:

— Ar aš galėjau tikėtis kada, kad susilaikysiu lietuvių kalba dainuojamos operos. Valstybės taryba 1918 m. galutinai prie-

Adomo Varno piešti nepriklausomos Lietuvos pašto ženklai

mė Lietuvos vėliavą: geltona, žalia, raudona. Su vėliavos spalvų problemomis Ad. Varnui neteko susidurti. Jis tik atsimena klaidę diečių pageidavimą, kad Did. Lietuvos vėliava nebūtų tų pačių spalvų, kaip tradicinė Mažosios Lietuvos, ir tada vieton kurį laiką vartotos baltos spalvos įvesta geltona.

Ad. Varnas tik Petrapilio seimui buvo sudaręs vėliavą: žalias, violetinės ir raudonos spalvos fone mūsų herbas. Tik ant baltos žirgo jojo ne vytis — raitelis, Lietuvos kaimo berniškis — piemenėlis, atitrūkęs nuo bandos ar nuo arko, užšokęs ant arklio ir iškėlęs ne kardą, o žibintą, kaip simbolį šviesos, kultūros nešimo po visą Lietuvą.

Kai pagal šį projektą apie 1923 m. buvo išleistas mažas pašto ženklas, tai Adomas Jakštas pavadino tai ragana, užsėdusiu ant žirgo, su šluota rankoje. Suprantama, paveikslas, suspaustas į pašto ženklą miniatiūrą, nebuvo jau taip aiškus.

Prof. Adomui Varnui teko stilizuoti Lietuvos herbą. Užsienio reikalų ministerija pavėdė Ad. Varnui paruošti projektą pastovaus valstybės herbo, norint įvairias variacijas suvienodinti, nes nebuvo patogus prieš užsienio atstovus anuo metu buvęs nevienodumas. Tai buvo 1924 ar 1925 m. Dail. A. Varnas dėl heraldikos kreipėsi į gen. Nagevičių, kuris patarė du svarbesnius dalykus: raitelio su arkliu aukštis ir plotis turėtų būti vienodi, sudaryti kvadratą, antra — kad raitelis kardą laikytų ne stačia iškėlęs, o palenkęs gulščiai, ir kompoziciniu atžvilgiu tai atrodė, dailiau. Kardo makšties padėtis parinkta ne palinkusi nuo žirgo bėgimo, o stat-

Kazys Simonas

Pielikimo tautosakos motyvais

Vertingas tautosakos ir senosios literatūros vadovėlis

Vida Angulytė, Juozas Masilionis, **LIETUVIŲ LITERATūra**. Trumpas tautosakos ir lietuvių literatūros kursas su chrestomatija ir literatūros teorijos pagrindais aukštesniosios lietuvištosios mokyklos penktajai klasei. Išleido Chicago. Ankstesn. lit. mokykla, 5620 S. Claremont Ave., Chicago, Illinois 60635. Spausdino "Draugo" spaustuvė, 4545 W. 63rd Street, Chicago, Illinois 60629. Vadovėlis 416 psl., kietais viršeliais, kaina — 7 dol., gaunamas rašant ir pinigais siunčiant: Juozas Masilionis, 4632 S. Keating Ave., Chicago, Illinois 60632.

PRANAS RAZMINAS

tetai. Kitaip, ir šis puikiai ir koncentruotai atliktas darbas liks beveik užkastu turtu, išsamiai nepanaudotu tam reikalui, kuriam jis skirtas. Tad būtina įsivokti laiko, kad galėtumėm perteikti kultūrinės vertybės jaunajai kartai. Su turimu tam reikalui laiku galima kursas "išieiti", bet neįmanoma išmokyti, pasisavinti taip, kad jis mūsų jaunimo ateitį būtų naudingas. Tad ir kyla klausimas, kaip perteikti tokią išsamią medžiagą mokiniai, kurio liuanistinis pajėgumas (daugumos) toks apgailėtinas, kurio skurdus žodžingumas ir jo rašto kultūra tokia primityvi. Ir jeigu dar kas nors bando su tuo nesutikti, tai toks parodo savo atitrūkimą nuo mokyklinio gyvenimo realybės.

Mūsų iki šiol proteguojamos ir nuolat minimos kiekybinės mokyklos (kad tik daugiau ir jas suvartoti mokinių) atstovai su manim bandys nesutikti. Jie mėgina savo nuomonę pateisinti. Jie galbūt sąmoningai užsimers prieš tą gigantišką kovą, kuri vyksta lit. klasėse tarp mokytojų ir mokinių: pirmieji iš širdies stengiasi reikalingas žinias perteikti, o antrieji, dairydami į jį, jų manymu, per lėtai slenkančias minutes, rangosi suoluose ir baisiai nerimauja, nesulaukdami skambučio. Mokytojų žodžiai dažnai nuskamba tik sienoms, luboms ir savo širdžių gauduliu. Žinoma, pavasarį mes visuomeniškai pranešam, kad kursas "išieiti" ir lit. mokyklų tėvų komi-

Teks rungtis penktosios klasės mokytojams ir dėl šio vadovėlyje sutelktų žinių perteikimo penktosios klasės klausytojams, kurių daugumas nebus kokybinės mokyklos reikalavimais sužavėti. Tad didžiai varginantis darbas laukia tų mokytojų, kurie bus užsimoję šį kursą ne tik "išieiti", bet ir išmokyti mokinius, kad jie brangintų turimą paveldą. Kalbėkime konkrečiai. Vadovėliui "išieiti" turime dvidešimt pamokų. Tai maždaug tiek, kad jis mūsų pamokai dvidešimt puslapių, nes keliolika pamokų reikia skirti rašomiesiems darbams ir jų aiškinimams. Dvidešimt puslapių vienai pamokai — ne mūsų mokinių skaitymo pajėgumui bei jų įgudimui skaityti. Knyga puiki, bet tik gerai kalbantiems ir įgudusiems skaityti mokiniams. O tokių mūsų lit. mokyklose tėra tik labai skurdi dalis. Savo mieliems mokiniams autoriai nepagailėjo darbo, kad pateikiama medžiaga būtų kaip nuoluptas kiaušinis. Tai darbas dviejų ir tai vienintelį direktorių, kurie vadovauja dvylikmetės sistemos mokykloms. Kitos visos — tai dešimtmėtės, aštuonmetės, besisteginčios kursų tik "išieiti", tačiau be didesnių pretenzijų išmokyti. Viešai priekaištauti neverta, bet liuanistiniai mokslai vis dėlto nereikėtų prekiauti bet kuriomis mokyklinio darbo sąlygomis bei aplinkybėmis.

Rašant pastabėles apie šį naują leidinį, teko palyginti su senuoju Domo Veličkos darbu, skirtu tam pačiam reikalui. Tai jo lietuvių literatūra, tautosaka (I dalis), be rašytinės lietuvių literatūros istorijos kurso, kuris

Šlovė žemaičių

SIMONAS STANEVIČIUS

Mačiau Vilnių, šauvų miestą,
Seną mokyklų gyvenimą,
Nuo žemaičių beapsėstą
Ir jų tilgą sutarimą.

Daugel metų sviets rokavo,
Mūsų žemė kaip pražuvo,
Kaip užmiršo kalbą savo
Ir užmiršo, kuomi buvo.

Tarp žemaičių vis atgijo
Garbė tėvų ir liežuvis,
Meilė tarp jų išsiliejo,
Prasidžiugo ir lietuvis.

Sveiks, Ringaude, mūsų tėvel!
Sveiks, Mindaugė, karaliūnail!
Garbė jūsiu skelbink, Dieve,
Kuri linksmin mumis nūnai.

Sveiks būk, senas Gediminas!
Sveiks, Algirdė galingiausias!
Sveiks, Kęstutis minėtinas,
Iš žemaičių ko stipriausias!

Buvot lig šiol užmiršime
Dėl daugumo neprietelių,
Štai žemaičių surinkime
Šlovė jūsiu prisikėlė.

Prasidžiugo Lietų šalis
Ir geruma sūnų savo,
Nesarg greitai iš nevalios
Pražuimo išvadavo.

Antanas Kučas

Simonas Stanevičius "Šlovė žemaičių" iliustracija

Sviets saulė užtekėjo,
Lietų nušvito pašaliai,
Rankas ant akių uždėjo,
Išsiklaidė neprieteliai.

Simtalsis garsas lėkė,
Ilgas sparnus plasnodamas,
Nepaliaudams šaukė, rėkė,
Po pasaulį skrajodamas.

"Veizdėk, sviets nusimines!
Kas ten šiaurėj atsitiko, —
Lietuvos senos giminės
Pražuime sveikos liko."

1823. VIII. 3

čia apima net didesnę vadovėlio dalį. Reikia galvoti, kad vadovėlio autoriai tai padarė sąmoningai, nes lietuvių klasikinė tautosaka šiandien kaip ir nebekuriam, o mūsų rašytinė grožinė literatūra yra jau keliais dešimtmečiais pasistūmėjusi ir tuo būdu daugiau reikalaujanti sau vietos naujai ruošiamuose vadovėliuose. Tačiau, atidžiau pavarė abu leidinius, pastebėjome, kad, be tautosakininkų skyrelio, pati tautosaka ne ką trumpiau nagrinėta, negu ir senesniais vadovėlyje. Truputį mažiau knygos sudėta pačios tautosakos ištraukų, o ir patys šriftas parinktas smulkesnis. Tad ir su tautosaka mokyklų bus pakankamai supažindintas, kaip ir naudodamasis D. Veličkos leidiniu.

Tiesa, vadovėlyje nėra švietimo tarybos rekomendacijos, bet tai rodo, kad ten nebėra labiau nusivokiančių asmenų, kurie pajęgtų autoriams duoti patarimų jų darbą recenzuoti. Tai mūsų

švietimo darbo ironija, kurią reikia nuryti kaip karčią piliulę. Tada Domo Veličkos darbas buvo vertingas ir geras tuometinei liuanistinei mokyklai, bet, laikui slenkant, keitėsi mūsų visas gyvenimas, kito ir lit. mokykla. Autorius tuomet ribojosi tik tautosaka ir tautosakininkais. Jau tuomet jis sugalvojo ir surašė klausimus ir uždavinius, knygos pabaigoje pridėjo trumpą žodynėlį bei nurodė žinioms pagilinti literatūrą. Tačiau kaip anam vadovėliui, taip ir šiam išmokyti reikia laiko, o jo liuanistinė mokykla pakankamai niekados neturėjo — vis prabėgom. Visas mokyklinis darbas atliekamas jeigu ne šuoliais, tai rikiu, kur kliuvo, kur nekluvo. Juk reikia kursas "išieiti". Galbūt būtų nebologai prie tautosakininkų skaitinių ir prie individualios kūrybos ištraukėlių pridėti ir neiš-

plestus panelius. Tai padėtų labiau įsijauti į perskaitytą kūrybos nuotrupą, o, be to, būtų naudinga mokiniai ir jo ateities darbams.

Mokyklų darbininkai spaudoje prašydavo vadovėlių autorių po skaitinių parengti rečiau naudojamą žodžių paaiškinimą. Gavom. Jų surinkta apšči. Pagedavome klausimų ir uždavinių — su kaupu jų surašyta. Tad autoriai mūsų viltis patenkino. Dabar mūsų pareiga šį liuanistinį telkinį lobyną perteikti lit. mokslus einančiai jaunumenei. O jei skusimės neturėję pakankamai laiko, tai mes tuo pačiu kelsime didžiulę problemą, kuri išspręsti reikia, kaip esu minėjęs, sutelktinių jėgų — bendruomenės, tėvų komitetų ir pačių mokyklų.

Jeigu kas galvotų apie tam tikras premijas už naujai pasiro-

džiusius mokyklinius vadovėlius, tai vargu, ar kuris kitas pirmas lentynės laimėtu, negu šiedu autoriai. Mūsų visuomeninės įstaigos turėtų apie tai rimtai pagalvoti ir rašančiuosius paskatinti. Labai gerai autoriai padarė, kad prie tautosakos prijungė ir senesniąją mūsų rašytinę literatūrą. Tai kaip ir žymus įvadas į mūsų rašytinės literatūros lobyną, artimai susijusį su mūsų tautosaka. Bevertant vadovėlį, kyla ir liūdesys. Juk į šį didžiulį praeities rūmą įžengs (dažnai ne visai savo valia) ir tokie jaunuoliai, kurių pirmieji žodžiai bus — nesuprantam.

Jie nelaikys juos savais namais, savo pasauliu, kurį turi paveldėti. O kokie puikūs šie rūmai, pastatyti išmintinai penktajai klasei, ty, jaunimui, kuris savo pirmąją jaunystę turėtų būti toks žaivus, toks daug žadantis.

mena su žeme, kas reikėtų pastovumą, tvirtumą.

Susitikimai su dr. Jonu Basanavičium

Prof. A. Varnui teko bendrauti su pačiais pagrindiniais Lietuvos laisvės kūrėjais.

Kai 1913 metais grįžau iš Zakopanės į Vilnių, tekdavo dažnai susitikti su dr. J. Basanavičium, — pasakojau A. Varnas. — Eldavau tada į lietuvių mokslo draugijos knygyną, kurį tvarkė dr. J. Basanavičius, ir ten teko tapti jo portretu. Rasdavau jį tiek įsigilintą į lietuviškas knygas, kad nedrąsu būdavo ne trukdyti. Patalpos vėsi, oras nelabai smagus, gal nelabai vėdinamas, drėgnokas. Basanavičius sėdėdavo ir skaitydavo. Tokį jį ir nupiešiau. Daugiausia jis tada kalbėjo apie pasakų rinkinius. Su Basanavičium kalbėdavome apie A. Jaroševičiaus tuo laikotarpiu išleistą Lietuvos kryžių albumą, kuriam Basanavičius buvo parašęs įžangą. Basanavičius pasakodavo apie kryžių puošmenyse esančius simbolius, jų ryšį su graikų kūryba.

Basanavičius niekada ir niekuo nenusiųkėdavo. Atrodė, vis buvo viskuo patenkintas. Lietuvių kalba iš jo burnos man atrodė tokia kilni. "Va, kaip reikėtų lietuviškai kalbėti", pamanydavau, — sakė Varnas. — Taip jis aiškiai tardavo kiekvieną skiemenį. Nebuvu girdėjęs tokio lietuvių kalbos kilumo. Nupieštas portretas pateko į karo muziejų Kaune.

Teko dalyvauti keliuose Liet. Mokslo draugijos susirinkimuose, kur buvo ir dr. Jonas Basanavičius. Laikydavosi labai oriai, buvo santūrus, bet ten, kur jam

svarbu, atsiliepdavo ryžtingai. Atrodė, kad jis kalba vis iš lėto, viską apmąstęs — pasakojau A. Varnas.

Vėl su dr. J. Basanavičium teko A. Varnui arčiau susitikti 1926 m. rudenį, kada jis buvo atvykęs į Kauną ir kada dailininkai P. Kalpokas, A. Galdikas, Vl. Didžiokas ir A. Varnas kūrė jo portretus. Dr. Basanavičius atėdavo į Meno mokyklą, ir dailininkai jį piešė.

Vieno seanso proga dr. Basanavičius paprašė paskubinti portreto tapybą, nes artėja šalčiai, o jis neturįs šiltesnio drabužio, todėl norėtų greičiau grįžti į Vilnių. Tada mūsų dailininkai įtaisė jam kailinukus, ir Basanavičius pasiliko, kol dailininkai darbą užbaigė.

Patalpa, kur buvo paskelbta Lietuvos laisvės Dail. Adomui Varnui, grįžus iš Rusijos į Vilnių, teko aplankyti kambarį, kuriame buvo pasirašytas Lietuvos nepriklausomybės aktas. Dailininkas jau tada planavo tapti nepriklausomybės akto signatarų didesnę paveikslą. A. Varną į tą kambarį nuvedė Jdv. Chodakauskaitė (vėliau Tūbelienė), kuri buvo Lietuvos Tarybos sekretorė. Tas kambarys tai lietuvių draugijos nukentėjusiems nuo karo šelpiti būstinė, Didžioji g-vė Nr. 2.

Kambarys toks lyg saloniukas, ne taip erdvas, bet ir nemažytis. Kuklus minkštas suolas pasienų, keletas kėdžių, stalų langėj. Kambarys ne žemas, senesnės statybos — gana aukštoka. Dury, berods, su langu į lauką berods tik vienas langas. Sienose buvo matyti kažkokia viena kita fotografija. Viskas atrodė gana kukliai. Ant stalo lyg buvo keletas knygų, berods, ir rašo-

mosios priemonės, bet be jokių spintų. Tai posėdžiams naudojama kukli patalpa.

Būdamas tame kambarį, prof. Varnas planavo, kurioj vietoj kurį signatarą, kokios padėty nutapyti. Planavo nupiešti pirminkaujantį Basanavičių stovintį, prie stalo — Klimą sekretoriaujantį. Kitus — sustojusius ir klausančius Basanavičiaus, skaitančio nepriklausomybės paskelbimo tekstą.

Tie tapybos planai įgavo konkrečią išraišką 1937 metais, kada buvo ruošiamas suaktinis pašto ženklas, skirtas paminėti Nepriklausomybės paskelbimo 20 metų jubilį. To dail. Varno sukurtas ženklas viršuje įrašas "1918. Lietuva. 1938". Apačioje: "1918.II.16. Lietuvos taryba skelbia nepriklausomą Lietuvą". Apačioje kampuose — ženklų vertė centais. Viduryje — paveikslas visų nepriklausomybės akto signatarų. Pačiame paveikslu centre — dr. Basanavičius, šalia Ant. Smetona ir dr. J. Šaulys, aplinkui visi kiti nepriklausomybės akto signatarai. Šis ženklas buvo pirmas iš Lietuvos pašto ženklų, spausdintų giliausiu Londone. Ženklas buvo įvairių kainų ir kelių spalvų.

Adomas Varnas piešė nepriklausomos Lietuvos pašto ženklą

Scenos uždanga Aluntoje

Vaclovas Prūsas A. Varnui atsiuntė laišku su tokiu prisiminimų pluošteliu:

"Prisimenu, vieną vėlaus rudenio ar žiemos dieną, Jūs atvažiavote su adv. Jonu Vileišiu, buvusiu Kauno miesto burmistru, į mano tėviškę. Meilėles vieniemi, esantį Alunto valsčiuje, Utenos apskrityje, pas mano tėvą Joną Prūsą. Atvažiavote iš Girsteitiškių dvaro, kuris tuomet buvo adv. J. Vileišio nuosavybė ir kur Jūs svečiavotės. Kelionė Jums buvo neilga, vos keletas kilometrų, bet turėjote važiuoti per didelį Klobinų — Aluntos mišką, daugiausia eglėmis apaugusį ir kalnuotais laukais. Vietos gražios. Pats Girsteitiškių dvaras stovėjo aukštumoje, atsirėmęs ežero, didelio sodo prieglobstyje. Pavasarį jis skendėjo žiedų jūroje, lygiai kaip ir mano tėviškė, apjuosta gražaus pušyno ir prisiglaudusi prie nemažo šaltinio tvenkinio, kurio vanduo suko malūno ratus. Tvenkinį pripildydavo Aluntėlės upelis, kuris išbėgdavo iš Girsteitiškio ežero.

Jūs lankymosi tikslas, kiek primenu, nes aš tada turėjau vos 10 metų, o gal ir to nebuvo, galbūt buvo pažinti vietos sąlygos ir galutinai susitarti Aluntos mėgėjų teatro scenos uždangai nupiešti.

Iš kur tokia mintis buvo kilusi — nežinau, tik spėjau, kad galėjo būti kilusi mano tėvo Jono Prūsą galvoje, išsikalbėjus su adv. Vileišiu, o gal, kartais, tėvo broliui Adomui Prūsui pasiūlius, kuris tuo metu jau buvo pabėgęs iš Petrapilio ir gyveno Vilniuje su būsimuoju Lietuvos prezidentu Antanu Smetona vienuose namuose.

Minėtoje scenos uždangoje buvo vaizduojama didelė, balta dviejų bokštų bažnyčia, tokia pat kaip ir Aluntos, o prie bažnyčios, šventoriuje, didelis šakotas klevas, kurio šėšelyje velnias lošia kauliukais su Aluntos valstiečiu. Greičiausiai velnias buvo susilaukęs su valstiečiu dėl dūšios".

Naujos Jūsų, p. Profesoriau, sukurtos scenai uždangos pašventinimas Aluntos miestelyje ir visoje apylinkėje buvo didelis įvykis".

Lietuvos pašto ženklus kuriant

Vieną svarbiųjų Lietuvos pašto ženklų kūrėjų buvo prof. Adomas Varnas. Apie tai dail. Varnas pasakojo:

Pačius pirmuosius — skatikinius ir aukštinus — pašto ženklus spausdino spaustuvė Vilniuje, sudariusi iš tuo metu buvusių rašytinių rinkinių ženklų. Vėliau buvo sudaryti projektai archeologo T. Daugirdo. Toliau buvo pradėti skelbti konkursai kurti Lietuvos pašto ženklus. Pirmas konkursas, kuriame aš dalyvavau, buvo Steigiamojo seimo garbei išleidžiamų pašto ženklų. Laimėtojai išėjome du: dail. Bučas ir aš. Piešiau naktimis. Turėjau sudaryti veidus didžiųjų Lietuvos kunigaikščių. Gedimino, Kęstutio, Vytauto. Gedimino veidą pats sukūriau. Nors ir buvo senosios leidiniųose Gedimino paveikslai, bet žinojau, kad jie sudaryti iš slavų kunigaikščių veidų, tai norėjau sukurti savitą paveikslą, artimesnį lietuviams. Kęstutis atvaizdą paėmiau tradicinį iš mūsų istorinių veikalų.

(Bus daugiau)

AUKA GYVENIMO GROŽIUI

Pokalbis su pianistu Manigirdu Motekaičiu

Pianisto Manigirdo Motekaičio pasirodymai Chicagos parengimų programose, jo soliniai fortepijono koncertai Amerikoje ir už jos ribų, taip pat ir su amerikiečių simfoniniais orkestrais muzikos kritikų yra teigiamai vertinami. Šiuo metu pianistas intensyviai ruošiasi naujam fortepijono kūrinių koncertui š.m. sausio 14 d., sekmadienį, 3 val. popiet jaunimo centre, Chicagoje. Suteikę jį kone šio koncerto išvakarėse, pabėrėm keletą klausimų.

— Kodėl rengiate šį koncertą?

— Kiekvienas kūrybinis veiksmas yra grožio ir kasdieninio gyvenimo ir kelia mūsų kultūrą. Jaučiu pareigą ir aš tam atiduoti savo duklę.

— Ar neklaido jūsų entuziazmiškai įteigiant, kad instrumentinės muzikos renginiai yra mūsų visuomenės dažniausiai negailestingai ignoruojami, kaip pvz. neseniai įvykę pianisto A. Smetonos, smuiklininko ir pianisto Vasyliūno ir A. Kuprevičiaus koncertai jaunimo centre, nepritraukę didesnės būrio publikos?

— Gaila, taip buvo... Tačiau tai nepalaužia mano tikėjimo muzikos gerio ir grožio misija.

Visuomenės mažas dėmesys aniemis koncertams tik liudija, kad reikia dar daugiau ir dažniau rengti tokius koncertus, kad būtų daugiau progų klausytojams išgirsti ir gėrėtis muzikos grožiu ir pažinti jos lobynus, sukurtus didžiųjų pasaulio kompozitorių, ir kurių nemirtingumą per amžius yra užtikrinusi patį jų kūrinių vertė.

— Kokias konkrečias priemones čia siūlytumėt mūsų kultūrinės veiklos rėmuose?

— Manau, kad labai padėtų, jei mūsų kultūrininkų iniciatyva būtų bent kartą per mėnesį rengiami mūsų išeivijos sostinėje, Chicagoje, jaunimo centre, instrumentinės muzikos koncertai, pakviečiant net ir iš toliau gyvenančius programas atlikėjus lietuvių, kurių jau apsiečiai turime.

— Ką pasirinktė šio koncerto programai?

— Rinkausi iš įvairių epochų efektingesnius, ne per ilgus kūrinius, įtraukdamas savo mėgiama visų kompozitorių "Tėvą" J. S. Bachą, toliau Beethoveną; romantikus — Chopiną, Brahmsą; neoromantikus — Scriabiną, Rachmaninovą; impresionistus

Manigirdas Motekaitis skambina Amerikos ambasadoje, Varsiuvoje, Lenkijoje, 1978 m. rugpjūčio mėn. 9 d.

Debussy, Ravel ir mūsų laikų — Lee Hoiby bei Giedrą Gudauskienę.

— Kodėl taip mažai savų kompozitorių?

— Pagal pasaulinių kompozitorių proporciją, manau, pakanka. Kita priežastis — už poros mėnesių dalyvausiu pianistų varžybose Chicagoje, kur reikia paruošti labai didelę ir nelengvą pasaulinių kūrinių programą.

— Kas laukia jūsų, laimėjus varžybas?

— Sekančiais metais Amerikos Muzikų draugija surengtų mano koncertą Chicago Orchestra Hall.

— Baigdami pasikalbėjimą su

šiuo muziku, pagalvojom, ar skambėtų žemės rutulio kultūringose tautos Schuberto, Mozarto, Chopino ir kitų muzikos genijų kūrinių, jei tie kompozitoriai ir instrumentalistai virtuozai būtų nukreipę savo gyvenimus į praktiškas, pelningas profesijas ir sotų materialinį gyvenimą? Būti ir išlikti muziku — tai didelė auka gyvenimo grožiui.

Dr. Stasio Goštauto studija apie miestiečių romano atnaujintoją Lotynų Amerikoje

Tuo tarpu kai mūsų literatūra susilaukia palyginti labai kuklaus naujų tyrinėtojų, prieauglio išeivijoje, svetimos literatūros anglų, ispanų, prancūzų, vokiečių ir rusų daug dažniau patraukia mūsų jaunus akademikus, kurie, profesoriaudami JAV ir Kanados universitetuose ir kolegijose, parašo iš savo srities stambesnių ar mažesnių studijų.

Vienas tokių yra ir dr. Stasys Goštautas, Bostono universiteto ispanų literatūros profesorius, neseniai parašęs stambų veikalą apie argentinietį rašytoją Roberto Arlt ir Buenos Aires (Buenos Aires y Arlt, Dostojevsky, Martinez Estrada y Escalabrini Ortiz Insula, Madrid, 1977. 328 p.)

Dr. S. Goštautas nesitenkina vien mokymo bei dėstyimo darbu, jis bendradarbiauja ispaniškose akademiniuose spaudoje, o taip pat yra įsitraukęs ir į lietuvių kultūrinę veiklą. Jis yra Lituanistikos instituto menotyrininkų sekcijos vadovas, Draugo kult. priedo, Aidų ir Metmenų bendradarbis. Ilgesni laiką gyvenęs Kolumbijoje, persikėlė į JAV, baigė Fordhamo universitetą ir 1971 m. New Yorko universitete gavo filosofijos daktaro laipsnį. Su Fordo ir Hubero fondų parama specializavosi JAV ir užsienyje. Pradėjo dėstyti ispanų literatūrą Wellesley College, kur ilgus metus profesoriavo žymus ispanų poetas Jorge Guillen'as. Jam pasitraukus, Wellesley College, pagerbdama jį 85 m. sukakties proga, išleido stambų sutelktinį veikalą, kurio vyr. redaktoriu buvo S. Goštautas ir kuriam 32 ispanistai atsiuntė savo straipsnius. Begyvendamas Kolumbijoje, 1959 m. jis paruošė ir išleido ispanų kalba knygą, vienintelę tokio pobūdžio, apie lietuvių meną "Antologia de la arte lituano", kuri išpopuliarino mūsų dailę ispaniškose Amerikoje.

Anot "The Sentinel", Bostono universiteto modernųjų kalbų draugijos leidžiamo žurnalo, St. Goštautas, pradėjęs dėstyti ispanų Amerikos literatūrą, "atsinešė su savim ne vien tik mums ne-

įprastą pavarde", bet jis ruošia įvairius papildomus kursus, pakaitais ir dalyvauja tarptautinėse konferencijose Amerikoje ir užsienyje.

Pastaroji St. Goštauto studija apie argentiniečių miestiečių romano ispaniškose Amerikoje atnaujintoją A. Arltą (1900-1942) analizuoja jo gyvenamojo laikotarpio socialines ir kultūrinės sąlygas bei jo kūrybą, susijusią su šelmišku romanu, išryškina Dostojevskio įtaką jo romanuose. Būdinga, kad, kaip ir daugelis Lotynų Amerikos šių dienų rašytojų, A. Arlt, neišvengė susižavėjimo komunizmu, kurį jie vertino atsietu nuo tikrovės, idealiu požiūriu. Mūsų dienų argentiniečių tikrovė rašytojui taipgi buvo griežtai priešinga.

Todėl gal nelabai nuostabu, kad St. Goštauto studija apie R. Arltą, leidžiamą Buenos Aires universiteto leidyklos ir spaustuvių surinktą, karinės diktatūros cenzoriaus spaustuvėje buvo sunaikinta, o jos autoriui kapitonas cenzorius parašė laišką, apgailestaudamas, kad, jam gyvenant

Baltų instituto dienos Švedijoje skirtos mažumų temai

Švedijoje veikiančio "Baltiska Institutet" (The Baltic Scientific Institute in Scandinavia) šaukiamos mokslo konferencijos jau tapo plataus tarptautinio pobūdžio mokslininkų suvažiavimais.

Užsienyje, negalys jo patraukti teisman. Visos R. Arlt knygos išimtos iš bibliotekų. Pačioje studijoje nieko nėra komunistiško, nes ji ribojasi tik literatūrine kritika.

Faktas, kad plačiai žinoma Madrido leidykla "Insula", besispecializuojanti poezijos ir literatūrinės kritikos raštų leidimu, išleido šią St. Goštauto studiją, liudija jai teikiama vertė.

St. Goštauto veiklai apimant plačius horizontus, pageidautume, kad jis ryžtųsi parašyti platusnio užmojo darbą ir lietuviška tema ispanų ar anglų kalba, kaip tai jau pradeda daryti ir vienas kitas mūsų akademikų.

P. Gaučys

Šiais metais penktą šio skandinaviko baltų instituto konferencija įvyks Stockholme birželio mėn. 14-17 d. Konferenciją organizuoja "Baltiska Institutet", bendradarbiaudamas su Stockholmo universitetu. Švedijos Sveikimo ministerija ir Stockholmo miestas finansiskai šį mokslininkų suvažiavimą remia. Konferencijos atidarymas įvyks birželio 14 d. Karališkoje Švedijos akademijoje.

Pagrindinė keturių dienų konferencijos tema šį kartą suskys apie mažumas baltų kraštuose ir apie baltų mažumas kituose kraštuose. Tema apima istoriją, lingvistiką, švietimą, ekonomiką, politinius mokslus, literatūrą, folklorą, tautinius šokius, muziką, meną, bibliografiją ir baltų archyvus.

Tikimasi, kad ir lietuvių mokslininkai šioje mums gana svarbioje konferencijoje gausiai ir aktyviai dalyvaus. O turint mintyje konferencijon įrašytą tautinių šokių temą, kodėl nebūtų galima bandyti tokioje tarptautinėje mokslo konferencijoje jos dalyviams akivaizdžiai pademonstruoti ir mūsų tautinius šokius, pasiunčiant į Stockholmą Clevelando "Grandinėle" ar kitą vietą. Tai būtų labai prasminga reprezentacija pasaulio rinktinės publikos aplinkoje.

Šiais ir kitais konferencijos rei-

škais galima rašyti tokiomis adreais: Baltiska Institute, Box 16273, S-103 25 Stockholm 16, Sweden; telef. 21 75 72 arba vykdomajam direktoriui Mr. Imant Rebane, Arsenalgatan 1, 3tr., 111 47 Stockholm, Sweden; telef. 20 77 27.

Konferencijos kalbos — anglų ir vokiečių.

Isidėmetinos 1979 metų sukaktys

JAV LB Kultūros taryba savo aplinkraštyje Nr. 5 informuoja ir atkreipia dėmesį į šias mūsų kultūros istorijai reikšmingas sukaktis 1978 metais.

1979 metais visų pirma minėtina Vilniaus universiteto 400 metų įsteigimo sukaktis. Kultūros taryba prašo apylinkių valdybų paminėti šią svarbią sukaktį kaip galima platešniu mastu ir iškilmingiau pagal vietos sąlygas.

Taip pat 1979 metais minėtina ir Konstantino Širvydo 400 metų gimimo sukaktis. Jo gimimo data tiksliai nežinoma. Manoma, kad jis gimęs apie 1579 ar 1580 metus. Tad jo sukaktį galima minėti ir 1980 metų begyje. Konstantinas Širvydas buvo Vilniaus jėzuitų akademijos profesorius, pamokslininkas, vienas iš pirmųjų lietuviškų knygų autorių. Jis parašė garsųjį "Punkty sakymų", "Dictionarium Trium Linguarum" ir kitus veikalus. Mirė 1631 m. rugpjūčio 23 d.

1979 metais minime bent tris šimtmetines sukaktis. Visų pirma dalininkas Adomas Juozas Varnas sulaukė 100 metų amžiaus, sausio 1 d. Tai vienas iš populiariausių ir labiausiai mėgiamų dalininkų. Savo teptuku plačiai reikšė prieš nepriklausomybės atgavimą, nepriklausomybės laikotarpį ir išeivijoje. Be gausių portretų, gamtos vaizdų, Adomas Varnas mėgo ir sąžus, kurių dalis 1924 metais buvo išleista atskiru leidiniu "Ant politikos lakty". Taip pat važinėjo po Lietuvos kaimus ir fotografavo lietuviškus kryžius, sudarydamas gausų ir vertingą kryžių fotografijų rinkinį. Išeivijoje irgi sukūrė daug tapybos darbų, kurių tarpe monumentaliąjį "Mindaugo vainikavimą". Kultūros taryba 1978 metų dailės premiją, kurios mecenatas yra Lietuvos fondas, paskyrė dalininkui Adamui Varnui. Premija įteikta rugpjūčio 21 d.

Antra sukaktis, tai šimtas metų nuo rašytojo Jono Bilūno gimimo. Jis gimė 1879 m. kovo 3 d. ir mirė 1907 m. gruodžio 8 d. Per savo trumpą gyvenimą J. Bilūnas pasižymėjo beletristiniais kūriniiais, kurių žymiausi yra "Lilūna pasaka", "Kliudžian", "Brisiaus galas", "Laimės žiburyje" ir kiti.

Taip pat 1979 metais sukan-ka šimtas metų, kai gimė didis mūsų kalbininkas Kazimieras Būga. Jo gyvenimo siūlas tęsėsi nuo 1979 m. lapkričio 6 d. iki 1924m. gruodžio 1 d. Profesūros kelią pradėjo Petrapily privadocentu. Atgavus nepriklausomybę, profesoriavo Lietuvos universitete. Tai buvo labai kruopštus mokslininkas, rašęs didįjį lietuvių kalbos žodyną ir apimant daug nusipelnęs ne tik lietuvių ir baltų kalbotyrai, bet ir lyginamajam indoeuropiečių kalbų mokslui.

1979-aisiais taipgi sueina 75 metai nuo spaudos atgavimo. 40 metų besitęsęs lietuvių spaudos draudimas ypač pabrėžtinai, kai laisvos minties draudimas spaudoje tebeegzistuoja Lietuvoje ir šiandien.

Nauji leidiniai

Henrikas Radauskas
Piešinys Alb. Elskaus

• Henrikas Radauskas, EIL. RASČIAL (1905 - 1970). Pomirtinė poezijos knyga. Išleido Vytautas Saulius 1978 m. Chicagoje. Spaudai paruošė ir pastabomis palydėjo Jurgis Blekaitis. Įvadą parašė Alfonsas Nyka-Niliūnas. Tiražas 350 egz. Knygos pradžioje puslapis Henriko Radausko portretas, pieštas Albino Elskaus. Rinkinys 100 psl., kietais viršeliais, kaina — 6 dol. Tekstą rinko VIVI Printing, Spaudė Progress Printing Company, Chicagoje 1978 m. Sukrauta: Litho Art Studio, 3143 South Lowe Ave., Chicago, Illinois 60616. Library of Congress Card Number: 78-069816.

Šioje pomirtinėje, gražiai išleistoje Henriko Radausko poezijos knygoje randame 34 eilėraščių. Tik labai mažą dalis jų buvo spausdinta anksčiau periodinėje spaudoje. Knyga yra maloni naujiena visiems literatūros, ypač poezijos mėgėjams. Juo labiau, kai jos taip ilgai reikėjo laukti — net aštuonerius metus po poeto mirties.

Kaimyniškai šiltas atsiminimas ir įžvalgus asmenybės ir kūrybos analizė yra 18 puslapių Nykos-Niliūno įvadas "Žodis pomirtinei Henriko Radausko knygai". Nemažiau įdomios ir šio rinkinio paruošėjo Jurgio Blekaitio net 21 puslapio pastabos "Prie poeto rankraščių".

Pati Henriko Radausko poezija ir šiame rinkinyje geriausia savo bruožus galbūt yra paryškijusi net dar kondensuočiau. Visur griežta klasikinė eilėraščių struktūra, nors vienu kitu pirmu įspūdiu poetas ir gali atrodyti šiuolaikiškai modernus. Visur pažįstamas ir įprastas Radausko tai karnavalas, tai elegiškas žygnys temose bei žodžių magikoje.

Viso to iliustracijai ir aplamai knygos charakteristikai tiktų kad ir šitoks posmas:

Čia baltas medis tyliai ganosi
šaltiniai žiema mandagiai,
Ir, kaip senoviniuos

romanuose,
Ant rožių nutrupa drugiai.
Augina dūšią kadagį.

(41 psl.)

LINKUVA

• LINKUVA. Šiaurės Lietuvos švietimo židyns. Redagavo dr. Alf. Šešplaukis. Išleido Linkuvos monografijai leisti komitetas Chicagoje 1978 m. Linkuvos gimnazijos 60 metų įsteigimo sukakties paminėti. Spaudė M. Morkūno spaustuvių Chicagoje. Leidinys kietais viršeliais, 336 psl., iliustruotas nuotraukomis, kaina 15 dol. gaunamas ir "Drauge".

Knygoje pateiktą medžiagą suskirstoma į tokius didžiulius skyrius: I. Iš Linkuvos praeities ir buities, II. Linkuvos gimnazijos istorija, III. Iš atsiminimų apie Linkuvą ir jos gimnaziją, IV. Iš Linkuvos rašytojų kūrybos, V. Bibliografija ir santrauka anglų kalba.

• WORLD LITERATURE TODAY, Volume 52, Number 4

Autumn 1978. A Literary Quarterly of The University of Oklahoma. Editor: Ivar Ivask, 6308 Parrington Oval, Room 110, Norman, Oklahoma 73019. Circulation Manager, 1005 Asp Ave., Norman, OK 73019; individual subscriptions — 13.50 dol. Anglų kalba leidžiamas žurnalas, savo straipsniais ir naujų knygų recenzijomis apima visą šiandieninę pasaulio literatūrą. Žurnalo redakciniam kolektyvui priklauso ir prof. dr. Rimvydas Šilbajoris. Šiame numeryje recenzuojama: Juozo Apučio "Sugrįžimas vakarėjančiais laukais" (Violeta Kelertas), Kazio Sajos "Mediniai balandžiai" (Rimvydas Šilbajoris) ir Stasio Santvaro "Dainos ir sapnai" (A.T. Antanaitis).

ATSIŪSTA PAMINĖTI

— Giedra Gudauskas, VARIATIONS FOR PIANO. On Lithuanian Folk Theme. Highland Music Company, 1349 North Highland Ave., Hollywood, CA 90028. Kaina nepažymėta.

— Vilius Braženas, SAMOKLAS PRIES ZMONIJĄ. Informacinė apžvalga. Išleido "Laisvosios Lietuvos" knygų leidykla 1978 m. Leidinys 110 psl., kaina nepažymėta.

— Sesuo Ona Mikailaitė, ESAME DIEVO ŠEIMA. Religijai pratimai 7-11 m. vaikams. Išleido JAV Lietuvių Bendruomenės švietimo taryba Chicagoje 1978 m. Leidinys 62 psl., kaina 1 dol. 50 centų. Gaunama: A. Kareiva, 7030 S. Rockwell St., Chicago, IL 60629.

— Sesuo Ona Mikailaitė ir Antanas Saulaitis, PRATIMAI RELIGINIAIS KLAUSIMAIS. 12 - 18 metų jaunimui. Išleido JAV Lietuvių Bendruomenės švietimo taryba Chicagoje 1978 m. Leidinys 104 psl., kaina 2 dol. Gaunama: A. Kareiva, 7030 S. Rockwell St., Chicago, IL 60629.

— TECHNIKOS ŽODIS, 1978 m. Nr. 3. Adresas: Antanas Braženas, 7980 W. 127 St., Park, IL 60464. Prenumeratos kaina nepažymėta.

— SVIETIMO GAIRĖS, 1978 m. lapkritis, Nr. 6. Adresas: Jonas Bagdonas, 6449 S. Troy Ave., Chicago, IL 60629. Prenumerata — 3 dol.

— MUZIKOS ŽINIOS, 1978 m. Nr. 1-2. Adresas: 63-23 Wetherole St., Rego Park, N.Y. 11374. Prenumerata — 5 dol.

— Vytautas Kerbelis, LIETUVISKOS MISIOS CHORUI Užsakyti šiuo adresu: Vytautas Kerbelis, 63-23 Wetherole St., Rego Park, N.Y. 11374. Kaina — 1 dol.

— Filatelistų draugijos "Lietuva" BIULETENIS, 1978 m. Nr. 4. Adresas: Kazys Rožanskas, 3430 62nd St., Chicago, IL 60629. Prenumerata — 5 dol.

— Gerumas yra didžiausia jėga pasaulyje.

G. von Oer

— Garbė yra pareigos poezija. A. De Vigny

— Tinginiai ir malda nepadedą. Lietuvių patarlė

Fiesta

Nuotrauka Algjo Norvilo